

Мельник Л.С., к.е.н., доцент,
Тарасенко А.О., здобувачка вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ

Світова економіка XXI століття останнім часом почала дедалі більше залежати від ефективності міжнародних ланцюгів постачання. Саме міжнародні ланцюги постачання забезпечують безперервний рух сировини, енергоносіїв, комплектуючих і готової продукції між країнами та регіонами. Проте в останні роки глобальна економіка стала вразливою до зовнішніх шоків. Організація міжнародних поставок значно змінилася через російську-українську війну, пандемію COVID-19, енергетичну кризу, конфлікти у Червоному морі та кліматичні катастрофи. [1, 2]

У цих умовах проблема резильєнтності міжнародних ланцюгів постачання набуває центрального значення. Резильєнтність ланцюгів постачання проявляється у здатності бізнесу не просто вчасно помічати загрози, а й гнучко підлаштовуватися під будь-які зміни, щоб навіть після найсильніших потрясінь швидко повертатися до ладу та впевнено працювати далі. Раніше головним критерієм ефективності глобальних поставок була мінімізація витрат, проте сьогодні пріоритетом є баланс між стійкістю та ефективністю. Занадто висока концентрація виробничих потужностей у певних країнах або залежність від одного постачальника більше не вважаються економічно доцільною стратегією. [1]

Пандемія COVID-19 стала першим важливим сигналом щодо вразливості сучасних ланцюгів постачання. Виробничі процеси в багатьох країнах серйозно порушились через закриття кордонів, обмеження транспортного сполучення, локдауни та нестачу робочої сили. Найбільший вплив відчували автомобільна, електронна та фармацевтична галузі. Наприклад, припинення виробництва напівпровідників у країнах Східної Азії спричинило глобальний дефіцит мікрочипів, це протягом декількох років гальмувало виробництво автомобілів і побутової техніки. [4, 3]

Подальшим викликом стало повномасштабне вторгнення в Україну. Україна стала джерелом глобальної нестабільності, адже це спричинило серйозні порушення ланцюгів постачання зерна, добрив, енергоносіїв, металів та інших

критично важливих ресурсів. Блокування українських портів серйозно вплинуло на продовольчу безпеку багатьох країн Африки та Азії, адже значна частина міжнародної торгівлі проходила саме через Чорне море. Водночас енергетична залежність європейських країн від російського газу чітко продемонструвала ризики надмірної концентрації постачання, бо це створює серйозні макроекономічні загрози. В результаті держави почали активно шукати альтернативні джерела енергії, збільшувати імпорт скрапленого природного газу та інвестувати в розвиток відновлюваної енергетики.[2]

В подальшому у 2024-2025 роках ситуація у Червоному морі загострилася, це призвело до перебоїв у функціонуванні Суецького каналу. Транспортні компанії змушені перенаправляти маршрути через мис Доброї Надії через збільшення кількості атак на торговельні судна. Середня тривалість перевезень збільшилась на 10-15 днів і суттєво піднялась їхня вартість. Це значно вплинуло на логістику. Підприємствам довелося адаптувати свою діяльність: переглядати структуру запасів, укладати довгострокові договори з альтернативними перевізниками та створювати додаткові резерви стратегічно важливих товарів.[1]

Саме така необхідність у резервах змушує науковців стверджувати, що надмірне застосування моделі “just in time”, яка орієнтована на мінімізацію складських запасів, значно збільшує ризик припинення виробничих процесів в умовах кризових ситуацій. Через це набуває все більшого поширення концепція “just in case”. Ця концепція ґрунтується на принципах створення страхових запасів, диверсифікації постачальників і резервуванні транспортних маршрутів. Хоч така стратегія передбачає зростання витрат, проте її застосування сприяє підвищенню рівня безпеки та стабільності функціонування виробництва в умовах непередбачуваних змін зовнішнього середовища. [1]

Логічним продовженням переходу до моделі “just in case” є диверсифікація міжнародних поставок- одного із ключових способів посилення резильєнтності. Це передбачає не лише збільшення кількості постачальників, а й їхнє географічне розосередження. Останнім часом великі транснаціональні корпорації активно переходять від стратегії “China only” до моделі “China + 1”, переміщуючи частину виробничих потужностей до таких країн, як В’єтнам, Індія, Мексика, Індонезія та держави Центрально-Східної Європи. Такий підхід дозволяє зменшити залежність від одного ринку, мінімізувати політичні ризики та забезпечити оперативніше реагування на зміни у глобальному середовищі.[1]

Проте повна релокалізація виробництва не завжди є дієвим рішенням. За даними досліджень Організації економічного співробітництва та розвитку,

масове повернення виробничих потужностей до меж національних економік може скоротити глобальну торгівлю на понад 18 % і зменшити світовий ВВП більш ніж на 5 %. До того ж така політика не забезпечує гарантованого підвищення стійкості, адже внутрішні ринки також вразливі до впливу природних катаклізмів, браку робочої сили чи енергетичних криз. Сучасна концепція резильєнтності натомість базується на поєднанні відкритості, диверсифікації та стратегічного управління ризиками, а не на ізоляції.[2]

Важливим інструментом такого управління стає цифровізація, адже вона відіграє ключову роль у посиленні ефективності міжнародних ланцюгів постачання. Застосування таких технологій, як штучний інтелект, великі дані, блокчейн та Інтернет речей, сприяє підвищенню прозорості логістичних процесів, оперативному виявленню ризиків і швидкому реагуванню на перебої. Цифрові системи моніторингу забезпечують контроль за переміщенням товарів у реальному часі, тоді як аналітичні моделі допомагають прогнозувати потенційні затримки та оцінювати їхній вплив на виробничі операції. [2]

Окремо необхідно відзначити важливість впровадження цифрових двійників ланцюгів постачання. Ці віртуальні моделі дозволяють симулювати різноманітні кризові ситуації й визначати найбільш ефективні шляхи їх вирішення. Наприклад, за допомогою таких двійників компанія може оцінити наслідки закриття певного порту, зростання тарифів чи втрати одного із ключових постачальників. Завдяки цьому управлінський склад отримує можливість наперед розробити запасні сценарії та забезпечити безперервність бізнес-процесів.[4]

Для України питання резильєнтності міжнародних поставок є особливо важливим. Війна спричинила значні пошкодження транспортної інфраструктури, обмежила експортні можливості й змусила переорієнтувати логістичні маршрути. У відповідь країна активно розвиває альтернативні напрямки експорту через порти Дунаю, сухопутні коридори до держав Європейського Союзу, а також нові транспортні шляхи через Румунію, Польщу та країни Балтії. При цьому український досвід доводить, що навіть в умовах масштабного воєнного конфлікту можливо забезпечити відносну стабільність поставок завдяки міжнародній підтримці, адаптивності бізнесу та оперативному впровадженню сучасних логістичних рішень. [4]

Забезпечення резильєнтності глобальних ланцюгів постачання є однією з головних умов економічної стабільності у світі. Світові кризи показали, що надмірна залежність від конкретних постачальників, маршрутів або регіонів створює суттєві загрози для економік. Тому сучасна стратегія розвитку

міжнародних поставок має спиратися на диверсифікацію, цифрову трансформацію, міжнародну співпрацю та баланс між ефективністю і стійкістю. Лише за таких умов світова економіка зможе зберігати динаміку розвитку й адаптуватися до умов постійної нестабільності.[1][2]

Література

1. СОТ (Світова організація торгівлі) - Звіт про світову торгівлю 2023: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm
2. UNCTAD (Конференція ООН з торгівлі та розвитку) - Огляд морського транспорту 2024: «Морська логістика в умовах геополітичної нестабільності». <https://unctad.org/topic/transport-and-trade-logistics/review-of-maritime-transport>
3. Національний банк України (НБУ) - Інфляційні звіти <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>
4. Дослідження про вплив пандемії та війни на глобальні ланцюги створення вартості 2022: Платформа VoxUkraine <https://voxukraine.org/ukr-how-ukraine-can-get-the-eu-lend-lease-going>

УДК 378:330

Бєбко С. В., д.е.н., професор,
Київський національний університет
технологій та дизайну, м. Київ, Україна

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ СТАЛОЇ БІОЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасні глобальні виклики, зокрема екологічні, економічні та соціальні трансформації, зумовлюють необхідність переходу до моделі сталої біоекономіки, яка передбачає ефективне використання біологічних ресурсів, мінімізацію екологічного впливу та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті особливого значення набуває формування відповідних компетентностей у фахівців, здатних працювати в умовах нової економічної парадигми.

Важливим інструментом формування зазначених компетентностей виступають заклади вищої освіти, які забезпечують підготовку фахівців для нової економічної реальності. Саме вітчизняні університети мають трансформуватися відповідно до європейських освітніх підходів, орієнтуючись